

Telemann, Philipp Georg (1681-1767)

Tysk tonsättare

Telemann var ett musikaliskt underbarn. Hans stora begåvning och oerhörda bildning och nyfikenhet utgjorde goda förutsättningar för ett liv i nära samspel med tidens förändringar. Telemann blev gammal och verkade i slutet av sitt liv mitt i de nya musikstilarna. Han var en av föregångarna till den galanta stilen. Under de sista 46 åren var han verksam i Hamburg som musikdirektör för stadens fem huvudkyrkor. Telemanns mästerskap och betydelse för musikutvecklingen kan inte överskattas, även om det i våra dagar endast spelas ett fåtal av hans ca 3700 kompositioner. På 1700-talet ansågs han större som tonsättare än J S Bach och hans lön i Hamburg var ca 3 gånger större än Bachs i Leipzig. Telemann skrev verk i alla genrer, även operor. Han lär ha skrivit mer än 150 triosonator.

Triosonatan är en av barockens viktigaste kammarmusikformer. Den utvecklades under 1600-talets första hälft och fick sin klassiska utformning i Corellis 24 sonater från 1680- och 90-talen. Den är i allmänhet 4-satsig. Triosonatan är ett trestämmigt verk med två melodiinstrument och en *generalbasstämma* (basso continuo). Generalbasstämman fylls ut med ackord och cembalon är därför ett vanligt instrument i sammanhanget, eftersom den kan bidra med både den melodiliknande basstämman och ackordutfyllnaden. Ofta förstärks basstämman med t.ex. en viola da gamba eller en cello. Fyra musiker är därför en vanlig kombination vid framförande av en triosonata.

Men man behöver varken vara 4 eller 3 musiker för att spela musik i triosonatans anda. Det kan räcka med 2, eftersom cembalon kan spela en av de två melodistämmorna i högerhanden och basstämman i vänsterhanden. Högerhandens stämma är då obligat (motsatsen till *ad libitum*), alltså påbjuden och utskriven.

Triosonata d-moll för blockflöjt, viola och basso continuo, TWV 42:d7

1 *Andante* 2 *Vivace* 3 *Adagio* 4 *Allegro*

Verket är som brukligt 4-satsigt enligt mönstret långsam-snabb-långsam-snabb. Första satsen, som har en mycket vemodig stämning, bjuder på en utsökt dialog mellan blockflöjten och violan:

Ett av många typiska drag i barockmusiken är *imitationstekniken*. Den syns tydligt i notexemplet ovan, där flöjtens första fras omedelbart upprepas en oktav lägre i violan. Kanon och fuga är de vanligaste exemplen på imitationsformer.

När musiken i notexemplet ska spelas får den som svarar för generalbasackompanjemanget själv fylla i harmonier efter baslinjens struktur.

Den andra satsen, *Vivace*, börjar med en fuga där violan svarar blockflöjten efter 5 takter:

Tredje satsen, *Adagio*, sticker ut med sina uttrycksfulla pauser i inledningen. Den slutar på ett dominantackord som förbereder för en direkt övergång till nästa sats.

Sista satsen saknar tempoangivelse i originalpartituret. Det 8-taktiga temat presenteras i blockflöjten:

I mittpartiet får flöjtisten visa vad han går för i en svindlande kaskad av toner. Före slutet smyger Telemann in en underbar version av en folklig dansrytm i lugnare tempo.

Trionsonata för blockflöjt, viola och basso continuo, TWV 42:g9

1 Soave ma non adagio 2 Vivace 3 Largo 4 Allegro

Detta verk har samma storform som Trionsonatan i d-moll. *Soave* betyder mild, ljuv, och det är precis vad första satsen är utan att vara insmickrande. Det ömsinta temat i violan faller sekvenslikt, liksom blockflöjtens svar:

Vivace-satsen är en fuga med ett tema på 8 takter som presenteras i blockflöjten och som i kvintläge besvaras av violan. Efter ytterligare 10 takter hörs temat även i generalbasstämman.

Den tredje satsen ger altviolinisten stora möjligheter att utsmycka den enkla melodin.

Sista satsen, *Allegro*, har fått en aning av medeltidsstämning i sin folkmusikaliska framtoning bl.a. på grund av de många unisona inslagen i melodiinstrumentens stämföring. Telemann har själv talat om folkmusikens ”barbariska skönhet”, ett uttryck som passar bra om flera av avsnitten i denna sats.

Sonata D-dur för cello och basso continuo, TWV 41:D6

1 *Lento* 2 *Allegro* 3 *Largo* 4 *Allegro*

Verket skrevs för ett regelbundet utkommande musikmagasin, *Der getreue Musikmeister*, som Telemann varit med om att starta 1728-29. Av det 70-tal verk som publicerades där komponerade Telemann de flesta. Cellosonaten utgavs i tre efter varandra kommande nummer; ett listigt knep som vi känner igen från nutida TV-serier och andra följetonger. Som framgår av tempobeteckningarna följer den mönstret långsam-snabb-långsam-snabb. Den första satsen har ett värdigt och uttrycksfullt tema:

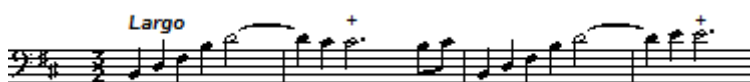

Vi ser här siffror under generalbasstämman. Det utgör ett exempel på s.k. *besiffrad bas*. Siffrorna talar om vilka ackord som ska spelas. Det var ett sätt för kompositören att säkerställa rätt ackordval. (Strecket efter den tredje sexan ska egentligen gå genom siffran.)¹

Allegrot är en gigue. Den består av två delar som spelas i repris. Temat är livfullt:

Det mycket vackra *Largot* i h-moll skapar ett under av frid.

(Plustecknet över tonerna ciss och e markerar en drill med början på tonen ovanför.)

Sista satsen, *Allegro*, är påverkad av folkmusik.

¹ Siffran 6 anger en treklang med bastonen som lägsta ton och 6:e tonen som högsta ton. Tonen emellan utelämnas i besiffringen. Första 6:an anger alltså ackordet fiss-a-d. Ett streck genom siffran markerar en höjning av denna ton. Den tredje 6:an som är genomstruken anger alltså ett ackord med tonerna h-d-giss. Tonerna behöver dock inte läggas ut i denna ordning.